NUKUU ZA WANAFALSAFA WA ENZI ZA UAMSHO (ENLIGHTENMENT)

Na michango yao katika falsafa ya elimu

Enzi za Uamsho ilikuwa kipindi kilichosisitiza matumizi ya akili, uchunguzi, sayansi, uhuru wa kufikiri na maendeleo ya jamii. Mawazo yake yaliathiri falsafa ya elimu kwa kusisitiza malezi bora, uzoefu, elimu kwa wote, usawa na uwezo wa mwanafunzi kufikiri kwa kujitegemea.

Tanbihi: Nukuu zimetafsiriwa kwa Kiswahili. Pale panapoandikwa “wazo kuu (muhtasari)”, sentensi ni ufupisho wa mtazamo wa mwanafalsafa, si nukuu ya moja kwa moja.

1. JOHN LOCKE (1632–1704)

Locke alisisitiza malezi, uzoefu na mazingira katika kujenga maarifa na tabia ya mtoto. Elimu inapaswa kumjenga mtu kiakili, kimwili na kimaadili.

> *“Akili timamu katika mwili wenye afya ni maelezo mafupi lakini kamili ya hali ya furaha katika dunia hii.”*

Maana: Maendeleo ya binadamu yanahitaji afya ya mwili pamoja na afya ya akili.

Mchango: Alisisitiza malezi bora, nidhamu, uzoefu na nafasi ya mazingira katika kumjenga mtoto.

Rejea: Some Thoughts Concerning Education (1693), §1.

2. MONTESQUIEU (1689–1755)

Montesquieu alichunguza uhusiano kati ya sheria, aina za serikali, maadili na jamii.

> *Wazo kuu (muhtasari): Elimu na malezi ya raia yanapaswa kuzingatia misingi na mahitaji ya mfumo wa serikali.*

Maana: Elimu humwandaa mtu kuishi katika jamii na kutekeleza wajibu wake kama raia.

Mchango: Alionyesha uhusiano kati ya elimu, maadili, uraia, sheria na mfumo wa uongozi.

Rejea: The Spirit of the Laws (1748), Kitabu IV. Sentensi ya nukuu ni muhtasari, si nukuu ya moja kwa moja.

3. JEAN-JACQUES ROUSSEAU (1712–1778)

Rousseau alitetea elimu inayozingatia asili ya mtoto na hatua zake za ukuaji. Alisisitiza kujifunza kupitia uzoefu na mazingira.

> *“Kila kitu tunachokikosa tunapozaliwa na tunachohitaji tunapokuwa watu wazima, tunakipata kupitia elimu.”*

Maana: Elimu humsaidia binadamu kukuza uwezo na ujuzi ambao hakuzaliwa nao.

Mchango: Alisisitiza elimu inayomzingatia mtoto, ukuaji wake wa hatua kwa hatua na kujifunza kutokana na uzoefu.

Rejea: Émile, or On Education (1762), Kitabu I.

4. DENIS DIDEROT (1713–1784)

Diderot alihusika katika kuendeleza na kusambaza maarifa kupitia mradi wa Encyclopédie. Alisisitiza thamani ya maarifa na uchunguzi.

> *“Lengo la ensaiklopidia ni kukusanya maarifa yaliyotawanyika duniani na kuyawasilisha kwa watu tunaishi nao.”*

Maana: Maarifa yanapaswa kukusanywa, kuhifadhiwa na kusambazwa ili jamii inufaike.

Mchango: Alisaidia kuendeleza utamaduni wa kutafuta, kupanga, kuhifadhi na kusambaza maarifa ya sayansi, sanaa na taaluma.

Rejea: Diderot na d'Alembert (wah.), Encyclopédie (1751–1772).

5. ADAM SMITH (1723–1790)

Smith alieleza umuhimu wa elimu kwa watu wa kawaida katika jamii na akajadili wajibu wa umma katika kusaidia upatikanaji wa elimu.

> *"Elimu ya watu wa kawaida inahitaji ... kupewa uangalizi wa umma zaidi kuliko elimu ya watu wenye vyeo na mali."*

Maana: Elimu ya wananchi wa kawaida inahitaji kupewa kipaumbele kwa manufaa ya mtu na jamii.

Mchango: Alitetea umuhimu wa elimu ya msingi kwa wananchi na kujadili namna jamii na serikali zinavyoweza kusaidia upatikanaji wake.

Rejea: The Wealth of Nations (1776), Kitabu V, Sura ya I, Sehemu ya III.

6. IMMANUEL KANT (1724–1804)

Kant alisisitiza matumizi ya akili ya mtu binafsi na ujasiri wa kufikiri bila kutegemea wengine kila wakati.

> *"Thubutu kujua! Kuwa na ujasiri wa kutumia akili yako mwenyewe."*

Maana: Mwanafunzi anapaswa kujenga uwezo wa kufikiri, kuuliza maswali na kuchambua hoja.

Mchango: Alisisitiza uhuru wa kufikiri, uchambuzi wa hoja na matumizi ya akili kwa uwajibikaji.

Rejea: "An Answer to the Question: What Is Enlightenment?" (1784).

7. MARY WOLLSTONECRAFT (1759–1797)

Wollstonecraft alitetea haki za wanawake na usawa wa fursa za elimu. Alipinga mfumo uliowanyima wanawake elimu pana.

> *"Kupuuza elimu ya binadamu wenzangu ndicho chanzo kikubwa cha mateso ninayoyalalamikia."*

Maana: Kunyimwa elimu kunazuia maendeleo ya mtu na jamii; wanawake wanastahili fursa sawa.

Mchango: Alitetea elimu bora kwa wanawake na wanaume, akisisitiza kuwa uwezo wa kutumia akili haupaswi kuzuiwa kwa misingi ya jinsia.

Rejea: A Vindication of the Rights of Woman (1792), Sura ya II na III.

MUHTASARI WA MICHANGO KATIKA FALSAFA YA ELIMU

• John Locke – malezi, uzoefu na mazingira katika kujenga maarifa na tabia.

• Montesquieu – uhusiano kati ya elimu, maadili, uraia na mfumo wa serikali.

• Rousseau – elimu inayozingatia mtoto, ukuaji wake na uzoefu.

• Diderot – ukusanyaji na usambazaji wa maarifa kwa jamii.

• Adam Smith – elimu kwa wananchi wa kawaida na wajibu wa umma.

• Immanuel Kant – uhuru wa kufikiri na matumizi ya akili binafsi.

• Mary Wollstonecraft – usawa wa fursa za elimu kwa wanawake na wanaume.

MASWALI YA KUJIPIMA KWA USAILI

1. Eleza mchango wa wanafalsafa wa Enzi za Uamsho katika maendeleo ya elimu.

2. Eleza mtazamo wa Rousseau kuhusu elimu ya mtoto.

3. Kwa nini Kant alisisitiza matumizi ya akili ya mtu binafsi?

4. Eleza mchango wa John Locke katika falsafa ya elimu.

5. Mary Wollstonecraft alitetea nini kuhusu elimu ya wanawake?

6. Eleza uhusiano kati ya elimu na jamii kwa mujibu wa Montesquieu.

7. Kwa nini Adam Smith aliona elimu ya watu wa kawaida inahitaji uangalizi wa umma?

MAREJEO YA MSINGI

• Locke, J. (1693). Some Thoughts Concerning Education.

• Montesquieu. (1748). The Spirit of the Laws.

• Rousseau, J.-J. (1762). Émile, or On Education.

• Diderot, D. & d’Alembert, J. le R. (wah.). (1751–1772). Encyclopédie.

• Smith, A. (1776). The Wealth of Nations.

• Kant, I. (1784). What Is Enlightenment?

• Wollstonecraft, M. (1792). A Vindication of the Rights of Woman.